

KACSOH PONGRÁC¹ (1873 –1923)

Dr. Kacsoh Pongrác 1900 körül

(Az eredeti felvétel készítésének időpontja ismeretlen. MTI Fotó: Reprodukció)

FANCSALI JÁNOS² KACSOH PONGRÁC KOLOZSVÁRI TANULÓÉVEI

Előzmények

Évtizedekkel korább, a „Pásztortűz” első találkozásunk alkalmával meglepett egy írással: „Kacsoh Pongrác kolozsvári évei”, melynek szerzője Koch Lajos volt.

Akkor még csak a megjelenés időpontja volt számomra érdekes, hisz a világháború kellős közepén valaki fél évszázadnál korábbi emlékekről írt, miközben a zeneszerző is 20 éve már elhunyt. Elfogadhatónak véltem így emlékezni Kacsoh Pongrácra, de a stilisztikai fordulatok miatt különösebb figyelmet nem szántam a megemlékezésnek.

¹ **Kacsoh Pongrác** nevét a tanulmányban a Brockhaus-Riemann Zenei Lexikon magyar kiadásában (Zeneműkiadó Budapest, 1983) leírtak szerint közöljük, viszont az idézetekben nem változtattuk sem a vezeték, sem pedig keresztnévének korabeli írásán: **Kacsóh Pongrácz**, de a magyar helyesírási szabályoktól eltérő szövegeken sem! (A Szerk. megj.)

² **Fancsali János** kolozsvári végzettségű, Budaörsön élő zongorista, zenetörténész.

Majd, miután kiderült különböző forrásokból Koch Lajos elhivatott elkötelezettsége és gyűjtése egy Kacsóh Lajos- életrajz megírása érdekében, megpróbáltam felhasználni mindazt, amit kutatásaim során találtam. T. i. Németh Lili népdal- és néptánc gyűjtő (Ököritő, 1902- Budapest, 1972) tizenegy oldalas kézírata, „*Kacsóh Pongrácz Ököritőn 1921-22.*”³ közli, hogy 1935-ben levele érkezett Koch Lajostól, „*aki ekkor a Kacsóh életrajzát írta és a Széchenyi Könyvtárban volt főtisztviselő.*”⁴ Koch Lajos később ismételt megemlíti az életrajz létezését, amikor a Fővárosi Könyvtár 1941-es évkönyvében megjelent tanulmányához a következő megjegyzést közli:” *Az Igazgatóság felkérésére engedte át a szerző „Kacsóh Pongrácz életrajza” című műve kéziratának a János vitéztől szóló fejezetét.*” A remélt kézirat ellenben sem az Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattárában, sem a Színháztörténeti Intézetben nem található.⁵ Utolsó lakhelyét kutatva, Wolfgang Ebert bécsi zenetudós egyik írásában találtuk meg annak adatait: Ludwig Koch, Budapest VII., Damjanich u. 26/A, az „Unverheiratet” megjegyzéssel bővítve.⁶ Az ottani lakók azóta teljesen kicserélődtek, senki sem emlékszik rá. Maradt tehát a bevezetőben említett írásban közöltek szerint tovább lépni, különös tekintettel azon adatokra, melyek bennfentes jellegűeknek mutatkoztak.

Kacsoh Pongrácz édesapja, Kacsóh Lajos Sándor (? , 1848. júl. – Kótaj, 1911. febr. 2.)⁷ családja régebbtől Erdélyből származik. Tanulmányait a kecskeméti református jogon kezdte, két év után Sárospatakon folytatta, majd abbahagyta, és a cs. és kir. szabad Tiszavidéki Vaspálya Társaság tisztviselője lett Budapesten.⁸ Itt egy pesti bálon ismerkedett meg a gyergyószentmiklósi előnevet viselő magyarörmény **Lukács Márton** lányával, **Rózával**.

Lukács Márton⁹ József főherceg piliscsabai uradalmán számtartó volt, majd Csorváson élt, mint Paraszka Anna helyi postamesternő férje. Gudenus János József, a magyarörmény genealógia avatott ismerője a következőket közölte

³ OSZK Zeneműtár Ms. Mus. 4624/mell. 1. Datálása: Bp., 1968. dec. 1.

⁴ u. o. 10. o.

⁵ Diósi Judit, az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet muzeológusa 2023. aug. 17-én számunkra e-mailben küldött válasza szerint.

⁶ Wolfgang Ebert (Wien): Brahms in Ungarn. = Studien zur Musikwissenschaft 37. Bd. (1986). pp. 103. <https://www.jstor.org/stable/41466997>.

⁷ Nyugalmozott MÁV felügyelő gyászjelentése.

⁸ Adressen Kalender von Pest, Ofen und Alt-Ofen 1878. (Budapest, 1878) 503/3.: Tiszavidéki Vasúttársaság.

Titkár a főpénztárnál. (Alig 1880. 06. 18-tól kerül ez a hálózat a MÁV tulajdonába. = [ps://www.pospichal.net/lokstatistik/55411-tvv.htm](https://www.pospichal.net/lokstatistik/55411-tvv.htm).) Vö. a korábbi lábjegyzettel:

⁹ (? , 1813 – Csorvás, 1880. ápr. 1.)

számunkra: „Kacsóh Pongrác édesanyja Lukács Rozália, illetve nagyapja Lukács Márton... eredetileg Uliánnak hívták. Ulián Lukács (1710-1785), akinek neje Ákontz (Kövér) Katalin volt, utódai vették fel a „Lukács” családnevet és Békés vármegyébe származtak el. Ennek dédunokája az Általad említett Lukács Márton (1812 körül – Csorvás, 1880. ápr. 1.) főhercegi számtartó... A gyergyószentmiklósi előnevet használták a többi Lukács családtól való megkülönböztetés miatt.”¹⁰ Az általunk kiadott gyergyószentmiklósi örmény katolikus plébánia anyakönyvei, melyeket 1725-től ismerünk, az első Ulián-család név esetében a Biáthát találtuk. Aki Todoré, és 1724-ben született.¹¹ Ugyancsak Tódortól születtek még: Mária (1726) és Rebeka (1727).¹² Az első Ulián, akinek elhunytát ismerjük, Ulián Tódor, aki 1728-ban van feljegyezve.¹³ Egyelőre a leszármazottak családnev- és lakhelyváltását tovább nem tudtuk érdemben követni.

Lukács Róza 1853-ban született Miskén, Arad megyében. Sajnos, bővebbet nem tudunk meg világra jöttéről, mert sem az Arad megyei Nemzeti Levéltárban,¹⁴ sem a temesvári római katolikus püspökség levéltárában nem található a vonatkozó anyakönyv.¹⁵ Születésének fenti adatait a halálozások anyakönyvében található feljegyzések segítségével tudtuk megállapítani.¹⁶

Rövidesen, 1872-ben vagy 1873 elején a fiatal pár összeházasodott. A mindkét erdélyi származású család legújabb nemzedékéhez tartozó Pongrác így Budapesten született 1873-ban, mint a házaspár első gyermeke.¹⁷ Következett két leány testvére: előbb Edith,¹⁸ majd Fatime.¹⁹ Valószínű ebben az időszakban a család lakása a budapesti IV. kerületi Lövész u. 18. alatt volt, amely ma a Királyi Pál utca lett.²⁰ Fővárosi tartózkodásuk végén Kacsóh Lajos „vasúti hiv.”

¹⁰ Gudenus János József 2023. máj. 5-iki számunkra címzett elektronikus levele.

¹¹ A székelyföldi örmény katolikus egyház anyakönyvei I. Gyergyószentmiklós I. kötet (1725-1905) 133. és II. kötet Névmutató (1725–1905).151. (Magyar-örmény Könyvtár Budaörs,

¹² i. m. I. kötet 133., II. kötet. 152.

¹³ i. m. I. kötet 302., II. kötet 152.

¹⁴ Érdeklődő levelünkre (2023, aug. 14.), válaszuk szerint nincs birtokukban a keresett év anyakönyv. (2023. aug. 17.)

¹⁵

¹⁶ Érdeklődő e-mail-ünkre (2023. júl. 25.), a Sz. Ferenc plébániahivatal 2023. júl. 16-án küldött válasza szerint.

¹⁷

¹⁸ Budapest,

¹⁹ Budapest,

²⁰ Budapesti Czim- és Lakásjegyzék. 1880-1881.(1. évfolyam). 2. rész. 121., u. a. 1882. (2. évfolyam) 458., u. a. 1883–1884. (3. évfolyam) 470., u. a. 1885-86. (4. évfolyam) 521.

Jelenleg Királyi Pál u. 23.

a IX. kerületi Imre u. 9. címen szerepel.²¹ Királyi Pál utca lett.²² Fővárosi tartózkodásuk végén Kacsóh Lajos „vasúti hiv.” a IX. kerületi Imre u. 9. címen szerepel.²³

Kolozsvár 1886

Az apa Erdélybe való kihelyezése, Koch Lajos szerint 1886. júl. 31-e²⁴ után történt, így fia a tanév kezdését követően, késve jelentkezett a kolozsvári evang. református kollégium IV. gimnáziumi osztályába.²⁵ Az akkor újdonsült mennyiségtan tanár, dr. Sárkány Lajos²⁶ az elmulasztott három hét algebra tananyagából faggatta Pongrácot, majd *„kísérletképen későbbi anyagból is próbált kérdéseket feltenni. Kacsóh jobbnál-jobb feleleteket adott. Az examinálás végül is azzal a meglepő eredménnyel végződött, hogy a Pestről jött diák a IV. osztály elején lefelelte a középiskola teljes matematikai anyagát”*.²⁷ Míg a IV. osztályban Benedek Sámuel tanított egyházi és műéneket, a következő, V. osztályban műéneket és zenét már Stöger Béla, operakarmester oktatott az önként vállalkozóknak.²⁸

1886/1887

Ezen tanév végén Kacsóh Pongrác nevét megtaláljuk a IV. gimnáziumi osztály pénzjutalmat nyert tanulóinak névsorába,²⁹ de az ének- vagy zenekarban még nem szerepel.³⁰

²¹ u. a. 1888 (5. évfolyam) 329.

²² Budapesti Czim- és Lakásjegyzék. 1880–1881. (1. évfolyam). 2. rész. 121., u. a. 1882. (2. évfolyam) 458., u. a. 1883–1884. (3. évfolyam) 470., u. a. 1885–1886. (4. évfolyam) 521. Jelenleg Királyi Pál u. 23.

²³ u. a. 1888 (5. évfolyam) 329.

²⁴ Koch Lajos: Kacsóh Pongrác kolozsvári éveiből. Pásztortűz 1943. 11. sz. 469. A források megjelölése nélkül megjelent írás sok bennfentes tényt közölt. Majd kiderült, hogy a szerző Kacsóh Pongrác-ról könyvet írt, de annak kézírata a második világháború végén megsemmisült. V. ö. OSzK Zeneműtár Ms. Mus 4624.

²⁵ A kolozsvári evang. református kollégium értesítője az 1886/87-dik évről. Az előjáróság megbízásából kiadja: az igazgatóság. Kolozsvárt 1887. 53.

²⁶ A kolozsvári evang. református kollégium értesítője az 1886/87-dik évről. Az előjáróság megbízásából kiadja: az igazgatóság. Kolozsvárt 1887. 6., 7., 25.

²⁷ Koch Lajos i m. u. o.

²⁸ A kolozsvári evang. református kollégium értesítője az 1886/87-dik évről. Az előjáróság megbízásából kiadja: az igazgatóság. Kolozsvárt 1887. 39.

²⁹ u. o. 64. o. 40. sz. Az I. félévben 6 frt. a gr. Bethlen Ferenc-, II. félévben 6 frt. az Alsó Zsigmondné Jánosi Rozália alapból.

³⁰ u. o. 73.

1887/1888

Kacsóh Pongrác az V. o. tanulója,³¹ a tanév végén könyvjutalmat és 5 Ft. összeget nyert a Halmágyi István alapból.³² De történt ennél érdekesebb is. Már az előző tanév értesítőjében megjelentek az 1887/88-ik tanévre kiírt pályakérdések. Közöttük mennyiségtanra: „A több ismeretlenes elsőfokú határozott egyenletek megoldási módjai” volt megjelölve.³³ *„Beadatott két pályamű: ... A IV-dik számú pályamű jeligéje: „Excelsior” s terjedelme 24 negyedréti lap.”*³⁴ *Mi lett ennek eredménye?” ... a IV. számú. pályamű szerzőjének fokozott magánszorgalom által szerzett ismeretei elismerésre méltók, s dicséretet érdemelnek; a kitűzött pályadíjra a II. számú pályamű érdemes...Czeplédi Lajos VIII. o.; a IV. számúból Kacsóh Pongrácz V. o. tanuló neve tűnt ki.”*³⁵ Minderről írt utóbb Koch Lajos is: *„Az 1887. tanévben... a tételt Kacsóh is megpályázta. Dolgozatát a tanári bíráló dicséretben részesítette, a díjat azonban nem neki ítélték, hanem egy nyolcadikos tanulónak. Kacsóh kudarcnak tartotta, hogy a díjat más kapta. Érezte, hogy valami igazságtalanság történt vele, akinek negyedikos gimnazista korában a középiskola egész mennyiségtan anyaga a fejében volt, és aki mindig rámutatott a hibára, ha a tanár magyarázata szerint a várt eredmény nem jött ki. Kacsóh sokáig kutatta a kudarc okát, de nyitját nem találta meg. Tizenöt évvel az eset után Kacsóh egyik barátját a sors összehozta a mennyiségtan régi tanárával. Előkerültek a régi emlékek, köztük Kacsóh e kudarc is. A tanár, akit talán ennyi idő múltán is furdalhatott a lelkiismeret, így nyilatkozott:” Emlékszem, Kacsóh Pongráccal egyszer nagy igazságtalanság történt. Olyan különösen jó volt a pályamunkája és annyira meghaladta azt a tudást, amit a legjobb gimnazistától is várni lehetett, hogy azt kellett feltételeznem, hogy a kidolgozásnál idegen segítséget is vett igénybe. Ezzel az elgondolással nem adtuk ki neki a pályadíjat.”*³⁶

³¹ A kolozsvári evang. református kollégium értesítője az 1887/88-dik évről. Az előjáróság megbízásából kiadja: az igazgatóság. Kolozsvárt 1888. 29.

³² u. o. 39. o.

³³ A kolozsvári evang. református kollégium értesítője az 1886/87-dik évről. Az előjáróság megbízásából kiadja: az igazgatóság. Kolozsvárt 1887. 81. Benyújtási határidő: 1888. június 1-ig.

³⁴ u. o. 49.

³⁵ u. o. 50.

³⁶ Koch Lajos: Kacsóh Pongrácz kolozsvári éveiből. Pásztortűz 1943. 469-470.

1888/1889

Pongrác a VI. osztály tanulója³⁷ és tanév végén 22 Ft. jutalmat nyert Keczei Imréné, Rédiger Eszter és özv. dr. Nagy Józsefné alapítványából.³⁸ Követve Koch Lajos írását, újabb fejleményről értesülünk, egy kis fabulációval fűszerezve:” *Ezt a sajnálatos tanári tévedést Kacsóh egy év múlva szellemesen korigálta ki. A kolozsvári Ferencz József tudományegyetem matematikai kara 1888-ban a Bernoulli-féle számokról hirdette meg egyik pályatételét. A tételre három pályázat érkezett. Az egyik, Utendum est tempore jeligével 117 oldalas értekezés volt. A művet Vályi Gyula és Martin Lajos egy. tanárok bírálták. A pályadíjra méltónak találták. Díszes közönség előtt hirdette ki Kolozsvári Sándor rektor az egyetem 1889. május 29-iki pályadíjkiosztó ünnepélyén az eredményeket. Midőn a jeligés levelet felbontották a levélből Kacsóh Pongrác hatodik gimnáziumi tanuló neve tűnt ki. A pályadíj, 50 forint, nem volt kiadható, mert a pályamunka szerzője nem egyetemi hallgató. Kacsóh ezt tudta, de nem is számított erre a pénzre. Az erkölcsi siker azonban nagyon boldoggá tette. Az eset úgy az egyetemen, mint a kollégium tanárai között nagy feltűnést keltett.*”³⁹ Tekintve, hogy Koch Lajos nem jelölte meg írásának forrásait, a korabeli sajtóban tárgyilagosabb beszámolót találunk a pályadíj kihirdetéséről:” *Ezután az egyes karok dékánjai olvasták fel jelentéseiket az idej pályázatok eredményéről és kiosztották a jutalmakat.*”⁴⁰ Pontosabb tájékoztatás nyújt a kolozsvári Egyetem almanachja.⁴¹ A pályázott tétel mellett a szabályzat 1. pontja így szól:” *A tudomány-egyetem részéről kihirdetett jutalomtételekre csak a kolozsvári tudomány-egyetem rendes és a gyógyszerészeti tanfolyam hallgatói pályázhatnak.*”⁴² Ugyanitt, a 3. pont szerint a pályadolgozat beadásának határideje: 1889. ápr. 15-ke, és a jutalmak kiadása 1889. május 29-én fog

³⁷ A kolozsvári evang. református kollégium értesítője az 1888/89-dik évről. Az előjáróság megbízásából kiadja: az igazgatóság. Kolozsvárt 1889. 41.

³⁸ u. o. 51.

³⁹ Koch i. m. 470-471.

⁴⁰ Kolozsvár, 1889. május 29. Az egyetem évváró ünnepélye.

⁴¹ Acta Reg. Scient. Universitatis Claudiopolitanae Francisco-Josephinae Anni MDCCCLXXXVII-LXXXVIII. Fasciculus III. Beszédek, melyek a Kolozsvári Magyar Kir. Ferencz-József Tudomány-Egyetem 1888. május hó 28-iki Pályadíj-kiosztási ünnepélyén tartattak és a négy tudomány-kar jelentései a pályázatok eredményéről, valamint az új pályatételekről. Kolozsvárt, 1888. V. A KOLOZSVÁRI MAGYAR KIRÁLYI „FERENCZ-JÓZSEF” Tudomány-Egyetem Jutalom tételei az 1888–1889. tanévre és a pályázati szabályok. 96.o. IV. A matematikai és természettudományi karéi. Az elemi mennyiségtanból. A tangens és cotangens függvények hatványsorba bontása és a Bernoulli-féle számok. Jutalma 50 ft. <http://univ.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/19412>

⁴² u. o. 100. o.

történni.⁴³ Kacsoh Pongrác pályázata 299. kari számot kapott és a bírálók ezt, meg a 296. sz. pályamunkát (Ellend József III. éves hallgatóé!) 50-50 frt. pályadíjra érdemesnek tartottak, ellenben „*Minthogy a 299. sz. pályamunka szerzője nem egyetemi hallgató, a kar egyhangúlag kimondja, hogy a pályázati szabályok értelmében a pályadíjtól szerző eszik.*”⁴⁴

Kétségtelen a fiatal gimnazista tudásának döbbenete, de ez bizonyítottan korább derült ki és nem az évváró ünnepély alkalmával. A lényeg: a VI. gimnáziumi osztályos és a III. éves egyetemi hallgató teljesítménye egyenrangú megítélést nyert!

Ebben az évben már a zenekonzervatórium zongora szakos tanítványa a Farkas Ödön-Farkasné Máday Ella osztályban.⁴⁵

1889/1890

A jutalmazottak sorában találjuk megint a VII. osztályos Kacsoh Pongrácot: br. Szilágyi Sámuel és Lengyel István alapítványából 16 Frt.-ot, Szilágyi Béla erdőszámtanácsos úr ajándékából számtani szóbeli pályázaton nyert 20 Frt.-ot.⁴⁶

Valamikor ebben az évben jelent meg a kolozsvári Horatsik János könyvkereskedés kiadásában Kacsoh Lajosné, született Lukács Róza „*A szenvedés földi vándorlása. Carmen Sylva után.*” című kötete. A költői név valóban Prinzessin Elisabeth zu Wied személyét takarta (1843–1916), aki 1881-től Románia első királynéja volt. Az itt említett kötet német eredetije „*Leidens Erdengang. Ein Märchen-Kreis*” címmel 1882-ben jelent meg és bizonyára a fordításhoz Kacsoh Pongrác édesanyjának el kellett nyernie a szerző beleegyezését is. Miként szólt az előfizetési felhívásban is: „*Műveinek egyik legértékesebbje a tárgyánál fogva bár elvont és mély bölcséleti eszméktől áthatott, de egy elmében és szívben egyaránt kimagasló nő szellemének egész gazdagságát éreztető, az olvasóval megosztó műve: „A szenvedés földi vándorlása.” Olvasva ezen minden művelt nő és anya lelkéhez annyira rokon eszméket, a millió fölé emelt királynét környező fénynél nagyobbak láttam a*

⁴³ u.o.

⁴⁴ Acta Reg. Scient. Universitatis Claudiopolitanae...Fasciculus III. Beszédek...1889. május 29...102-103.o.

⁴⁵ A „Kolozsvári zene-conservatorium” évkönyve az 1888. évről. Szerkesztette: Magyaróssy Gyula intézeti titkár. Kolozsvár, 1889. 34. o.

⁴⁶ A kolozsvári evang. református kollégium értesítője az 1889/90-dik évről. Az előjáróság megbízásából kiadja: az igazgatóság. Kolozsvárt 1890. 29., 54.

glóriát, melyet feje körül a genie övez s úgy érzém, hogy az élő asszonyok közül csodálatosan reá illenek Tompa gyönyörű szavai:

*„Fejedelmi nő!... az ő bizonnyal,
Világ szerint, lélek szerint.
Több díszet nem nyert bíbor- s bársonnyal.
De ő hinte ezekre fényt!”*

Ez érzelmek keltették bennem a gondolatot, hogy a művet édes anyanyelvünkre átültessem s midőn azt, a felséges szerző engedélyével a művelt magyar olvasóközönség elé bocsátom, hő óhajom, hogy t. olvasóim is teljes mértékben élvezzék a gyönyört, melyet nekem e munka szerzett.”⁴⁷ Ugyanitt derül ki, hogy „A mű december hó 5-én jelenik meg. A díszes kiállításról és pontos kézbesítésről a kiadó cégnek: „Horatsik János könyvkereskedése Kolozsvártt” jó hírneve is kezeskedik.” Egy fűzött példány előfizetési ára 1 frt. volt és a gyűjtők 6 példány után egy tiszteletpéldányt kaphattak.

Fontos a megjelenést említenünk, mert bizonyítja Kacsóh Pongrác édesanyjának intellektuális érdeklődését és különösképpen ilyen irányú képességeit. Innentől egyre inkább megértjük a fiú mély ragaszkodását, ami később kompozícióban is megtestesült Lukács Rozália elhunytá alkalmával.

A kötet példányát korábban az Erdélyi Múzeum Könyvtára őrizte, jelenleg a kolozsvári „Lucian Blaga” Egyetemi Könyvtár tulajdonában található.⁴⁸

1890/1891

„A kollégiumi zenekar önkénytesen vállalkozókból alakult meg a következő tagokkal: ... Kacsóh Pongrácz VIII-ik o. tanulók. A zenekari tagok – mindnyájan haladottabbak lévén – külön zenei oktatásban nem részesültek, hanem csak hetenként egyszer gyűltek össze 1-1 próbára. A zenekar évfolytán kétszer szerepelt nyilvánosan és első ízben Pester A. „Preludium”-ját, másodízben pedig Haydn: Quartett nr. 5. (Allegro spiritoso, Andante grazioso, Menuetto és Trio) című művét adta elő...”⁴⁹ Összesen nyolc személy neve szerepel a felsorolásban: egy elemi iskolai tanító, egy egyetemi hallgató, két VIII., két VII.

⁴⁷ Kolozsvár, 1889. nov. 16.

⁴⁸ Luffy Katalin szíves levélbeli közlése, 2023. júl. 26., júl. 28.

⁴⁹ A kolozsvári evang. református kollégium értesítője az 1890/91-dik évről. Az előjáróság megbízásából kiadja: az igazgatóság. Kolozsvárt 1891. 28. Az énekkar és a zenekar vezetője Farkas Ödön, zene konzervatóriumi igazgató volt.

és két VI. o. tanuló, a játszott hangszerek felsorolása nélkül. Ellenben a Haydn vonósnégyes előadása mindenképp valamilyen vonós hangszerre utal Kacsoh Pongrác esetében. Ennek tanulmányairól nincs tudomásunk! Ne feledjük: a zenekart Farkas Ödön vezényelte, róla pedig közismert volt a tehetséges tanítványok egy, az együttesénél épp hiányzó hangszer felé való irányítása. Valószínű, Pongrácznak a brácsa, vagy a gordonka szólam jutott.⁵⁰ Akit már két éve az igazgató (vagy neje) zongorázni tanított, tehát ismerte adottságait.

Összegezve: gimnáziumi tanulmányai végére Kacsoh Pongrác zongorázni és valamelyik vonós hangszeren, nyilvános hangversenyen való játékra alkalmas oktatásban részesült.

Az érettségi vizsga írásos része május 9-13, a szóbeli pedig június 14-16. között zajlott le a kolozsvári református kollégiumban.⁵¹ Ritka bejegyzés: a tanári nyugdíjlapra Kacsoh Lajos államvasúti felügyelő 5 forintot adományozott.⁵² Közben fia a jutalmazottak között a dr. Székely József alapból 25 forintot nyert, immár utoljára kollégiumi tanulmányai alatt.⁵³

1891/1892

Kacsoh Pongrác természetesen a Ferencz József Tudomány Egyetemre jelentkezett, ahol a matematika-természettudományok kart látogatta. Kezdetől fogva szerepet vállalt az egyetemi hallgatók zenei rendezvényeiben, így a tanév első hangversenyén, 1891. december 16-án. A Nemzeti Színházban tartott előadáson a színház zenekara és Taschler József joghallgató szavalata mellett leginkább vendég-fellépők szerepeltek: Tarnay Alajos zongorán, Rákosi Viktor, és a helyi színház magánénekesse, Küry Klára. Lelkes fiatal, Kacsoh Pongrác neki ajánlja első (zenekari kíséretes) dalát, a „*Tavaszi dal*”-t, melynek kottáját át is adta az énekesnőnek. Szerencsés körülmény, mert Küry Klára nemcsak megőrizte azt, hanem számunkra is átmentette, lévén az első és egyetlen fennmaradt Kacsoh-kompozíció egyetemista éveiből. Koch Lajos még egy dalt említett meg: „*Be szép maga, selyem haja*” (Szász Béla versére) és egy

⁵⁰ Amennyiben a sajtó pontos tételeket közölt, az op. 74. nr. 2. (Hob. III. 73.) F-dúr vonósnégyest adták elő, valószínű kettőzött szólamokkal és a záró tételt mellőzve.

⁵¹ u. o. 21., 24.

⁵² u. o. 25.

⁵³ u. o. 47.

zongoradarabot, „*Albumlap Iluskának*” (Óvári Kelemen egyetemi tanár lányának ajánlva),⁵⁴ de ezek számunkra már nem voltak elérhetőek.

A saját szövegre komponált „Tavaszi dal” kézírata 22 soros kottapapíron 11 oldal terjedelmű, címlapján a szerző megjegyzésével: „*Legelső / partitúrám/ Tavaszi dal / 18 éves koromban. Szerzette és Küry Klárikának / ajánlja / Kacsoh Pongrácz / 1891. dec. 15.*” Egyetlen példányát őrzi az OSzK Zeneműtára Ms. Mus. 2. 637 jelzettel. A partitúra hangszerei: fuvola, oboa, két C-klarinét, két F-kürt, vonósnégyes, nagybőgő, kisdob, triangulum. A kleine Trommel-Triangle szólam külön 16 soros kottalapon. Valószínűsíthető, hogy a hangszerelést Farkas Ödöntől sajátíthatta el az akkor még gimnazista, aki a zenekonzervatórium tanulója is lehetett.

Egyelőre nem találtuk bizonyíthatónak, amit Koch Lajos állít, miszerint a „zeneszerző” gyermekkori játszótársa volt az énekesnőnek,⁵⁵ tehát inkább egy hála gesztusa volt feléje, mert szerepet vállalt az egyetemisták hangversenyén. Mindenesetre, Küry Klárát annyira megtapsolták, hogy ráadásként Ardití: Parla! című keringőjét is elénekelte⁵⁶.

Majd Kacsoh Lajost Szegedre helyezik 1892 nyarán,⁵⁷ Pongrácz ellenben Kolozsvárt marad. „*Első hónapban Müller Ottó színházi karmesternél lakott (Kül-Torda u.), a második havi bérleti díj nem érkezik meg Szegedről..., majd később sem.*”⁵⁸ Innentől Pongrácz önálló lett, sőt, valószínű, még a nyári szünidők alatt sem utazott Szegeden élő szüleihez.

Az egyetem tanévzáró ünnepe alkalmával, 1892. május 29-én hirdették ki az előző tanév végén meghirdetett pályázatok eredményeit, de Kacsoh Pongrácz neve nélkül.⁵⁹

⁵⁴ Koch Lajos i. m.

⁵⁵ Koch i. m.

⁵⁶ Kolozsvár, 1891. dec. 15., dec. 17.

⁵⁷ MTCN 1893. 267. MÁV Üzletvezetőség Szegeden. I. Ált. o. Osztályvezető, felügyelő, 1894. 273. u. o. u. a. 1895. 273. u. o. u. a., 1896. 348. u. o. u. a. V. ö. Koch ezt az áthelyezést, bizonyára tévesen, 1891 nyarára említi.

Az 1892. február 4. megtartott jogászbálon jelenlévők között találjuk „Kacsohné, Kacsoh nővérek”-et is. V. ö. Kolozsvár, 1892. február 5.

⁵⁸ Koch i. m.

⁵⁹ Kolozsvár, 1892. május. 30.

1892/1893

Koch Lajos megemlíti: „Kacsóh három fúvóhangszert is megtanult: fuvolát, klarinétot és oboát. Nagy kitartással igyekezett a három hangszer technikai nehézségeit legyőzni. Csupán az elemi szabályok elsajátítása végett vett néhány órát egy Fischer nevű színházi fuvolástól, aki pár hónap alatt úgy megtanította, hogy beállhatott a kolozsvári színház zenekarába voluntörnek, ami e sovány időkben mellékkeresetet is jelentett számára.”⁶⁰

Bár ennek időpontjáról nem szólt, de valószínűbb számunkra egy olyan forgatókönyv, mely szerint Pongrác, az I. évet záró egyetemista nem akarta szüleit követni Szegedre, akik elmondhatták neki, hogy ebben a formában nem tudják tovább támogatni tanulmányait. Keresnie kellett szállást, Müller Ottóval, a színház karmesterével került kapcsolatba, aki, lehetőségei szerint segített a fiatal diákon. A „kolozsvári színház zenekara” addig ismeretlen szerepe, fellépései valóban ösztönözték Kacsóh-t azon hangszerekkel való megismerkedésre, melyek legtöbbször hiányoztak és ezért a katonazenekar muzikusait kellett felkérni segítségükre. Mindennek előzménye egy 1892. pünkösd másodnapjára, június 6-ra meghirdetett hangverseny, mely a Központi Szálló dísztermében a következő műsorral szerepeltetné Gradert, a színház klarinétosát és Fischert, a színház fuvolását: 1. Weber, C. M.: Concertino. Előadja Grader Ágost. 2. Popp W.: Serenade de concert. Előadja Fischer Antal. 3. Donizetti, La Zingara. Énekli Schiff Etel k. a. 4. Luigi Bassi, Rigoletto Fantasia. Előadja Grader Ágost. 5. Popp W.: Svéd-concert. Előadja Fischer Antal. 6. Mendelssohn-Rubinstein, (Dalok). Énekli Schiff Etel k. a., végül egy színházi jelenet, Tragoedia címmel... A zongorakíséretet Müller Ottó színházi karnagy végzi.⁶¹ Valószínű, hogy ez a hangverseny nem valósult meg, t. i. ekkor tartották meg az uralkodó koronázásának 25. évfordulóját országszerte. És a sajtó részletesen foglalkozott e rendezvényekkel egy héten keresztül, sehol nem közölve a hangverseny krónikáját. Ellenben pár nappal később a nyári színházban a zenekar javára megtartott, a beszámoló szerint is „rögtönzött” hangversenyéről értesülünk. Ennek műsora így hangzott el: 1. Tell Vilmosnyitány. 2. „Fidelio”- ária, Rubinstein, Rossini – Schiff E. 3. Grader Ágost klarinét - szóló. 4. Fischer Antal fuvola – szóló, majd következtek zenekari darabok Müller Ottó vezényletével.⁶² Ezen június 13-i fellépés után már nyíltan

⁶⁰ Koch i. m. 473.

⁶¹ Kolozsvár, 1892. június jún. 3., jún. 4., Ellenzék, 1892. jún. 4.

⁶² Kolozsvár, 1892. jún. 14.

hirdetik azon koncepciót, mely szerint” *A kolozsvári nagyobb éttermek látogatóira nézve bizonyára örvendetes lesz az a hír, hogy színházunk kitűnő zenekara a nyár folyamán több zeneestélyt fog rendezni. Az első ilyen estély holnap, szombaton lesz a Nagy Gábor féle Központi Szálloda kerti helyiségében ...A kitűnő zenekar, művész-tagjaival és fölötte válogatott programjával ritka élvezetes estét ígér. Belépti díj nem lesz, azonban zenedíj címén személyenként 20 krt. fognak felszámítani a vacsora-számláknál...*”⁶³ Szerintünk ebben a „színházi zenekar”-ban játszott különböző fafűvös hangszereken Kacsóh Pongrác, ezzel is biztosítva kolozsvári tartózkodásának anyagi feltételeit. Érthető mennyire fontos zenei fejlődése szempontjából ismerni: mit is adott elő ez a zenekar, ezért, a korabeli sajtót idézve, felsoroljuk fellépéseiket és műsorukat.

Jún.18. Központi Szálloda étterme.

I. szakasz. 1. Induló. 2. Auber: Fra Diavolo – nyitány. 3. Bayer I.: Baba-tündér keringő. 4. Donizetti: Scena és Aria, klarinét-szóló, előadja Grader A. 5. Waldteufel: Éjfél után. Rezgő polka. 6. Gounod: Fauszt egyveleg.

II. szakasz. 7. Kéler Béla: Rákóczi nyitány. 8. Popp. A.: Fuvola szóló. Előadja Fischer A. 9. Milöcker: Jonathan keringő. 10. Mascagni: Intermezzo a „Parasztbecsület”-ből. 11. Magyar népdalok. 12. Fahrbach: Diabolinyorspolka.⁶⁴

Végül is a szálloda teljesen megtelt kert helyiségében tartották meg a hangversenyt, melyet Müller Ottó vezényelt és melynek *„közönsége minden darabot zajosan megtapsolt.*”⁶⁵

Júl. 1. „Újvilág” kerti helyisége.

I. szakasz.1. Induló. 2. Flotow F.: Stradella-nyitány. 3. Sébor K.: „Nefelejts”-keringő. 4. Doppler K.: Magándal a „Kunok”-ból, (Oboa-solo) előadja Roth F. 5. Sébor K.: Kakuk-polka. 6. Csárdás.

⁶³ Kolozsvár, 1892. jún. 17.

⁶⁴ Kolozsvár, 1982. jún. 18.

⁶⁵ Kolozsvár, 1892. jún. 20.

II. szakasz. 7. Suppé F.: „Könnyű lovasság” nyitány. 8. Waldteufel: „Galambposta”-keringő. 9. Langey O.: Mexikói Mandolinata. 10. Lumbye K.: „Álomképek” egyveleg. 11. Csárdás. 12. Francsiek: Sétatéri gyorspolka.⁶⁶

Júl. 3. Központi Szálloda udvari helyiségében.

I. szakasz. Induló. 2. Flotow: „Stradella”-nyitány. 3. Sébor: „Nefelejts” keringő. 4. Császár: „Kunok”-ból oboa szóló. Előadja Roth I. 5. Rosenkranz: „Üdvözet Gráczhoz”, rezgő polka. 6. Bassi: „Rigoletto”-ábránd, klarinét-szóló. Előadja: Grader A. 7. Csárdás.

II. szakasz. 8. Suppé: „Könnyű lovasság”, nyitány. 9. Waldteufel: „Galambposta”, keringő. 10. Langye: Mexikói Mandolinata, vonósnégyes. 11. Lumbye: „Álomképek”, egyveleg. 12. Csárdás. 13. Induló.

Ezek után érdekes méltatás jelent meg a sajtóban: *„A színházi zenekar, mely a társulat nyári szünetelésével hoppon maradt, az önfenntartás ösztönénél fogva összeszedte magát. Szorgalmasan tanul s oly sikerülten játszik, hogy a hallgató közönség általános tetszés nyilatkozattal kíséri minden darabját. A színházi zenekar ma vetélkedik bármelyik zenekarral.”*⁶⁷ Szerintünk itt az összehasonlítás a többi éttermi vagy más szórakozó helyiségekben játszó együttesekkel történt...⁶⁸

Alig egy héttel később, meglepetéssel olvashatta az érdeklődő: a három főszereplő, Müller Ottó, Grader Ágost és Fischer Antal erdélyi hangversenykörütra indulnak a következő két hét idejére.⁶⁹ Akkoriban Kolozsvárt négy-öt szálloda⁷⁰ és több étterem működött, a lehetőség tehát adott lett volna a meghirdetett hangversenyek megvalósítására...

Következő hónap elején, augusztus 7-én a helyi jótékony nőegylet népünnepélyt rendez, díszes műsorral, mely délután három órakor kezdődik, este 8-kor a városi tavon előbb tutajokon élőképek úsznak, majd hangverseny következik a szigeten. Hirdetett műsora a következő volt: 1. L'addio à Napoli, férfi négyes: Kolozsvári dalkör. Bariton solo: Szilágyi úr. 2. Serenade Popptól, fuvola solo: Fischer A. 3. Santa Lucia, olasz népdal. Férfi négyes: Kolozsvári Dalkör. 4.

⁶⁶ Kolozsvár, 1892. jún. 30.

⁶⁷ Ellenzék, 1892. júl. 5.

⁶⁸ Ellenzék, 1892. jún. 28.

⁶⁹ Kolozsvár, 1892. júl. 17.

⁷⁰ Név szerint: a Biasini, az Erzsébet, a Hungária, a Központi és a Nemzeti Szálloda voltak a fontosabbak.

Szerelmi álm. Webertől. Clarinett solo: Grader Ágoston. 5. Búcsú. Mendelssohntól. Férfi négyes. Kolozsvári dalkör. 5. Romance, Rotschildtól. Szárnykürt solo: Strahal J. Karnagy: Müller Ottó.⁷¹ Az előzetes szövege így zárul: „A ki nem akar önmagával szemben kegyetlenkedni, az elmegy a pazar élvezetek e helyére, a sétaterre holnap.”⁷² Végül, a hangverseny műsora így is valósult meg: az első három szám után az „Ellenzék” szerint „Gráder Áron klarinét szólót, Strahol pedig szárnykürt szólót játszott.”⁷³

A következő héten pedig indult a színház nyári évadja, melyen a „Szegény Jonathán”, a „Madarász” mellett a „Parasztbecsület” is megfért.⁷⁴ Rövid szünet után az őszi-téli évad megnyitóján elsőként Kéler Béla: Rákóczi nyitányát játszotta a zenekar, majd egy színdarab következett. Egy nappal később a színház bemutatja Bisset: „Színtanoda” c. vígjátékát Louis Gregh zenéjével.⁷⁵

Mindezen zeneművekkel a legközelebbi kapcsolatban kerülve, Kacsóh Pongrác rövidesen be is építette őket az általa vezetett zenekar műsoraiba.

Ez év őszén olvashatták a kolozsvári napilapokban a következő rövid hírt: „Meghívó. Egyetemi hallgatók zeneegylete f. hó 6-án (vasárnap) d. e. 9 órakor a bölcsészeti kar 1-ső számú tantermében választmányi gyűlést tart, a melyre a tagurak ezennel meghívotnak. Tárgysorozat: 1) alapszabály és ügyrend elintézése, 2) tisztviselők jelentése, 3) új tagok fölvétele, 4) indítványok interpellációk. Finály Gábor, elnök; Szenkovich Aurél, titkár.”⁷⁶ „Zeneegylet alakult az egyetemi ifjúság körében. Az új egylet, mely tegnap tartotta alakuló közgyűlését, a zene minden áriáját kultiválni fogja. Első nyilvános fellépése az egyetemi kör első matineeján lesz. Elnökül Finály Gábort, titkárul Szenkovich Aurélt választotta meg az új egyesület.”⁷⁷ „Egyetemi hallgatók zene-egylete. A kolozsvári egyetem ifjúságának zene cultiváló része egy egyetemi hallgatókból álló zene-egylet, illetve egy zenekar létesítése ügyében fáradozik. Az egyesület iránt az ifjúság körében érdeklődés mutatkozik.”⁷⁸ Erről bővebben pár nap múlva is írtak:” A kolozsvári egyetemi hallgatók zene-egylete megalakult.

⁷¹ Ellenzék, 1892. aug. 4.

⁷² Kolozsvár, 1892. aug. 6., aug. 8.

⁷³ Ellenzék, 1892. aug. 8., a Kolozsvár aznapi száma nem részletezte a műsort. Strachal Ferencz oktatta a zenekonzervatórium felügyeletére bízott tűzoltó zenekar tagjait később is, pld. az 1898/99. tanévben. V. ö. a zenekonzervatórium azon évi értesítője, 5.

⁷⁴ Kolozsvár, 1892. aug. 12., aug. 16., aug. 18. Ellenzék, 1892. aug. 22.

⁷⁵ Kolozsvár, 1892. okt. 18., okt. 20.

⁷⁶ Ellenzék, 1892. okt. 4.

⁷⁷ Ellenzék 1892. okt. 20.

⁷⁸ Kolozsvár, 1892. okt. 21.

*Megválasztattak: Fináli Gábor elnöknek, Nagy Miklós alelnöknek, Szenkovits Aurél titkárnak, Meskó Aladár: 1-ső karmesternek. – Pár nap múlva alapszabályaikkal is késznek lesznek, melyet megerősítés végett a rectori hivatalba benyújtanak. Hetenként két próbán a classicus modern és nemzeti zenét művelik.”*⁷⁹ Rövidesen „Az egyetemi hallgatók zene egylete, tegnap tartotta első próbáját, a bölcsészeti kar 1-ső számú tantermében. Daczára a próba késői kihirdetésének a tagok szép számmal gyűltek össze. Játszotta a zenekar az „Alpesi rózsa” nyitányt s „Beethoven harmadik symphoniá”-ját. Az egylet már az első próbán kedvező eredményt ért el.”⁸⁰

Pár nappal később többször is híreket olvashattak az érdeklődők: Márk Anna és Siposs Etelka fellépéséről,⁸¹ majd egy újabb közgyűlésről.⁸² Ekkor már egyértelműen fogalmaztak: „A kolozsvári egyetemi hallgatók zene-egylete, f. hó 18-án (pénteken) délután 5 órakor a bölcsészeti kar 1. számú tantermében rendkívüli közgyűlést tart az egyletnek az egyetemi kör által rendezendő matiné elején való közreműködése ügyében.” Meg is született az elfogadó döntés, sőt „A zenekar két darabot fog eljátszani, egyik az „Alpesi rózsa-nyitány, a másik egy egészen új induló, melyet a színházi zenekar érdemes igazgatója – az egyletnek ajánlva – most írt.”⁸³ Müller Ottó karnagynak e szerepvállalása számomra jelzés értékű, nemcsak a lakhatás biztosítása, de a kompozíció létrejötte és dedikálása miatt. Bizonyára a karmesteri teendők és a választott zenekari repertoár kérdésében is Kacsoh Pongrác komoly segítséget kaphatott tőle.

Nem előzmény nélküli az Egyetemi Kör zenei érdeklődése, hisz rendezvényeinek egyik fő műsorszámai épp ezt bizonyítják. Korábbiak közül nézzük például az 1888. évi megnyilvánulásaik műsorát. Szavalatok, népdalok, melodramák mellett zongora, hegedű-zongora és ének-fellépések voltak jellemzőek, és nem ritkán zongora négykezes átíratban adtak elő zenekari műveket. Vokál-négyesek, ötösök is felléptek, de legérdekesebb az év végi hangversenyének műsora. T. i. az említett számok mellett két zenekari darab is elhangzott: Fr. Lachner: „A négy életkor” c. kantátájának nyitánya, majd C. M. Weber azonosítatlan zongoraversenye. A katonazenekart (!) Müller Ottó színházi karmester vezette⁸⁴, tehát az

⁷⁹ Ellenzék, 1892. okt. 26.

⁸⁰ Ellenzék, 1892. okt. 28.

⁸¹ Ellenzék 1892. nov. 14.

⁸² Ellenzék 1892. nov. 17.

⁸³ Ellenzék 1892. nov. 19.

⁸⁴ Kolozsvár, 1888. dec. 10.

1892-ben megalakuló új kezdemény, az egyetemi zenekar létrejöttének érdeme részben Kacsoh Pongrác nevéhez kötődik. Akinek vezetésével egy hónappal később már jelentkezett is az együttes:

nov. 27. vasárnap, de. 10:15, Redout nagyterme. Egyetemi Kör matiné. Műsor: **1. E. Titel: Alpesi rózsa nyitány, ... 8. (utolsó szám): Induló.** *„Ez volt a zeneegylet bemutatója. Az egylet csak most alakult, de már oly nagy számú és a zenében annyira képzett tagokat foglal magába, hogy nemcsak a fennállása van biztosítva, de az is, hogy a közönség mindig szívesen fogja venni, ha az ifjak e jó zenekarát hallhatja...A matinét az egyetemi hallgatók zenekarának Kacsóh Pongrác ügyes dirigálása mellett jól előadott indulója zárta le.”*⁸⁵ *„... a nyitány („Alpesi rózsa”, Titel E.) melyet az egyetemi hallgatók zene-egylete adott elő precizitással, meglepte a közönséget, mely jól kiérdemelt tapsokkal jutalmazta. A műsort az egyetemi hallgatók zeneegyletének sikeresen eljátszott indulója zárta be.”*⁸⁶

Pár órával később, ugyancsak november 27-én, a zene conservatorium házi hangversenyén, a Redout-ban, du. 4 órakor Kacsóh Pongrác újra fellépett: 3. műsorszám volt Popp: Fuvola versenye (Kacsoh Pongrác Finály Gábor zongorakíséretével). *„A következő szám **Papp Vilmos A-moll concertje** volt; melyet Finály Gábor precíz zongora kísérete mellett Kacsóh Pongrác játszott fuvolán. Igen szépen játszott. Öt-hat éve most először lehetett hallani a konzervatóriumban fuvolát. Rendkívül tetszett e szám s a közönség hálás volt az élvezetért, mert sokat és lelkesen tapsolt.”*⁸⁷ Az 1888/89. tanévben a fúvós hangszeret a zenekonzervatóriumban Fröhlich Vilmos tanította.⁸⁸ A későbbi évkönyveket nem találván, feltételezzük, hogy Kacsoh Pongrác tőle is tanulhatott a zenekonzervatóriumban, másképp hivatalosan a fenti rendezvényen nem léphetett volna fel.

Ezek után az egyetemi hallgatók zeneegylete megint közgyűlést tartott Nagy Miklós alelnök és Szenkovich Aurél titkár felhívására.⁸⁹ A pozitív élmény újabb

⁸⁵ Kolozsvár, 1892. nov. 16., nov. 19., nov. 22., nov. 23., nov. 24., nov. 26., nov. 28., Ellenzék 1892. nov. 4., nov. 11., nov. 26., nov. 28.

⁸⁶ Ellenzék, 1892. nov. 28.

⁸⁷ u. o. Ez Wilhelm Popp (1828–1903) műve, a három tételes Schwedisches Concert Op. 266

⁸⁸ A „Kolozsvári zene-conservatorium” évkönyve az 1888. évről. Szerkesztette: Magyaróssy Gyula intézeti titkár. Kolozsvár, 1889. 27. o.

⁸⁹ Kolozsvár, 1892. dec. 3., Ellenzék 1892. dec. 4.

fellépésre készítette az együttest és karmesterét,⁹⁰ a szokásos karácsonyi bazár alkalmával.

1892. dec. 9. pénteken a jótékony karácsonyi Bazár II. napján, a Vigadó nagytermében, a 17:00 órakor kezdődő műsor ⁹¹5., utolsó számaként: „*az Egyetemi zenekar Kacsóh Pongrácz ügyes vezetése mellett egy indulót adott elő sikerülten.*”⁹² Egy másik helyi napilap eltérően számolt be, miután előzetesen is másképp lett tájékoztatva: „*Nyitány a Színi tanodához Gruy Lajostól.*”⁹³ „*Végül az Egyetemi zenekar nyitánya a „Színitanoda”-ból ⁹⁴minden tekintetben sikerült volt s a közönség elismeréssel fogadta az oly rövid idő alatt szervezkedett és szép sikerrel működő kart.*”⁹⁵

1892. dec. 17. szombaton, a Színházban. Az Egyetemi Kör hangversenye.⁹⁶ 1. Suppé: „Pique Dame” nyitány. „*A jól szervezett zenekar gondos, színes játéka méltán aratott zajos tapsokat és a hosszas újrátzásra a nyitány befejező részét ismételni kellett.*” ⁹⁷ „*A hangverseny nyitányául az egyetemi hallgatók zenekara, kiegészítve magát a színházi zenekarral nagy precizitással játszta el a Pique dame-t, melyet a közönség tapsaira meg kellett ismételni.*”⁹⁸

Az 1892. év végére tehát Kacsóh Pongrácz újabb két zenei jártasságáról kaptunk bizonyosságot: bevált, mint zenekari karmester, fuvolistaként meg nyilvánosan és sikerrel szerepelt egy olyan zeneművel, melyhez körülbelül ötévnyi előtanulmányok lennének szükségesek.

1893. febr. 26. du. 3 órakor, az unitárius főgimnázium díszterme. A főiskola újonnan alakult zeneegylete, az „Apollo”-kör rendezvénye. 4. Wieniawski: Két mazurka. op. 19. ifj. Sipos Gábor hegedű, zongorán kíséri Kacsóh Pongrácz úr.⁹⁹ „*Külön tetszett... Siposs Gábor VII. o tanuló hegedűjátéka, mely sok*

⁹⁰ Ellenzék 1892. nov. 29., dec. 5., dec.7.

⁹¹ Ellenzék 1892. dec. 7.

⁹² Kolozsvár, 1892. dec. 10.

⁹³ Ellenzék, 1892. dec. 7.

⁹⁴ Alexandre Bisson „Színitanoda” c. énekes vígjátékának zenéjét Louis Gregh írta. A színdarab kolozsvári bemutatója: 1892. okt.19., további előadásai: okt. 20., okt. 28. – kevés sikerrel. A zenekari szólamok tehát ugyancsak Müller karnagy támogatását bizonyítják. V. ö. Kolozsvár, 1892. okt. 18., 20. 29.

⁹⁵ Ellenzék 1892. dec. 10.

⁹⁶ Ellenzék, 1892. nov. 29., dec. 12., dec. 16.,

⁹⁷ Kolozsvár, 1892. dec. 5., dec. 9., dec. 12., dec. 15., dec. 16., dec. 19.

⁹⁸ Ellenzék 1892. dec. 19.

⁹⁹ Kolozsvár, 1893. febr. 24., Ellenzék, 1893. febr. 24.

szorgalomra és tehetségre vall. Wieniawsky két mazurkáját játszotta oly csinosan, hogy bármely nagy közönség előtt is megállta volna helyét.”¹⁰⁰

Ez után egy érdekes sorozat következik a hangverseny-beszámolókból, t. i. legtöbbször mellőzik Kacsóh Pongrác nevét, bár szerintünk, például, az egyetemi fiatalság zeneegyletének zenekarát továbbra is ő vezette...

márc. 12. Redout nagyterme. A Jótékony Nőegylet rendezte Virágbazár. II. napja. Redout nagyterme. 1.: „Pique dame” ballett nyitánya, előadja az egyetemi zenekar.¹⁰¹

márc. 14. Vigadó nagyterme. este 8 ó. „Kárpát-estély” a Kárpát Egyesület Kolozsmegyei osztálya rendezésében. 2. Mascagni „Parasztbecsület”-ből énekel áriát Schlauff Bella k. a., zongorán kíséri Kacsóh Pongrác.¹⁰² A krónika szerint a tetszésnyilvánításra a kisasszony még énekelt egy dalt.¹⁰³

márc. 15-én a nemzeti ünnepen, a Redoutban nemcsak a helyi fellépőket találjuk, hanem dr. Thaly Kálmánt és a fővárosból „hazalátogató” Küry Klárát. Ilyen társaságban, pontosabban az említett énekesnő utáni műsorszámukban „Az egyetemi ifjúság jól képzett zenekara aratott élénk tapsokat „Ilka” dalműből vett részletnek sikeres előadásával.”¹⁰⁴ Pár hónap alatt ez az együttes kivívta a város társadalmának olyan szintű elismerését, amely meghívására méltónak bizonyította.

Alig távozott el gr. Zichy Géza Kolozsvárról, máris megjelent az hallgatók zeneegyletének hirdetése, mely szerint az egyetemi hallgatók zene-egylete tagjain kívül felkért műkedvelők is közre fognak működni az április 31-án tartandó házi hangversenyükön.¹⁰⁵ Fabianek Berta, a színház fiatal művésznője szereplését is megemlézték,¹⁰⁶ és felhívást intéztek a műkedvelők felé a hangverseny előtti napok próbáira.¹⁰⁷

¹⁰⁰ Kolozsvár, 1893. febr. 27., Ellenzék, 1893. febr. 27.

¹⁰¹ Kolozsvár, 1893. márc. 11., márc. 13., Ellenzék, 1893. márc. 10.

¹⁰² Kolozsvár, 1893. márc. 8., Ellenzék, 1893. márc. 8.

¹⁰³ Kolozsvár, 1893. márc. 15., Ellenzék, 1893. márc. 15.

¹⁰⁴ Kolozsvár, 1893. márc. 16. Az Ellenzék, 1893. márc. 16-án nem ismeri a művet, de szerinte a zenekar „...szabatosan és nagy precizitással” játszott.

¹⁰⁵ Kolozsvár, 1893. április 24.

¹⁰⁶ Ellenzék, 1893. ápr. 24., ápr. 25.

¹⁰⁷ Ellenzék, 1893. ápr. 28.

ápr. 30. du. 4. óra. a róm. kath főgimnázium díszterme. Az egyetemi hallgatók zene-egyletének házi hangversenye. 1. Herzenberger J.: Dalában él a nemzet”. Nyitány. Előadja a zenekar. 5. Volkmann, R.: Szerenád Op. 62 (C-dúr). Előadja a zenekar. 9. Suppé, Fr.: Szép Galathea. Előadja a zenekar.¹⁰⁸ Az általam elérhető korabeli sajtóban a hangverseny krónikáját nem találtam.

máj. 29-én az Egyetem a Vigadóban tartotta évváró ünnepét, melyen dr. Óvári Kelemen rektor beszéde után kihirdették az évi pályázatok nyerteseit. A matematika-természettan karból, más három társa mellett, Kacsoh Pongrác 30+50 Frt.-ot nyert.¹⁰⁹

máj. 30. este 7 órakor, Vigadó nagyterme. A zenekonzervatórium házi hangversenye. 3. Fielitz: Desidero. „Clarineten előadja Kacsoh Pongrác.”¹¹⁰
A szerző, Alexander von Fielitz műveinek katalógusában nem található ilyen című és klarinétra írott kompozíció.¹¹¹ (Két dalciklusában ellenben van egy-egy „Sehnsucht” című dal, az op. 68 **Liebeslieder nach neugriechischen Texten eine Singstimme mit Klavierbegleitung-ban**, melyet Heinrichshofen adott ki, Magdeburgban, 1898-ban és az op. 69 **Neue Gedichte für eine mittlere Singstimme mit Klavierbegleitung-ban**, mely a lipcsei Breitkopf & Härtelnél jelent meg, ugyancsak 1898-ban. Ha ezek nem öt évvel később jelentek volna meg, mint Kacsóh Pongrác fellépése, hajlamosak lennénk állítani, hogy valószínű valamelyik „Sehnsucht” című dal énekszólamát adta elő akkor klarinéton. Így maradt tanárára, Grader Ágostonra gondolni, ő készíthetett vagy kaphatott egy átiratot a mára már azonosíthatatlan dalból.)

„Kacsóh Pongrác egy Fielitz nevű szerzőtől clarinetten adott elő Desidero cz. szerzeményt. Maga a szerzemény meglehetősen közönséges, de annak örülünk, ha a konzervatoriumban a fúvó instrumentumokat is kezelik, mert Kolozsvárt épen ilyen hangszerekhez értőkben szűkölködünk.”¹¹²

¹⁰⁸ Kolozsvár, 1893. ápr.25., Ellenzék, 1893. ápr. 25.

¹⁰⁹ Kolozsvár, 1983.máj. 29.

¹¹⁰ Kolozsvár, 1893. máj. 30., Ellenzék, 1893. máj. 30.

¹¹¹ de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Werke_von_Alexander_von_Fielitz (utolsó frissítése: 2023. márc. 6. 17:05)

¹¹² Kolozsvár, 1893. máj. 31.

1893/1894

Az épp dúló kolerajárvány miatt a belügyminiszter döntése szerint az egyetemi beiratkozások szeptember 1-ről október 1-re halasztottak,¹¹³ végül október 1-12. közötti időszakra lettek meghirdetve.¹¹⁴ Hónappal később: „Az egyetemi hallgatók közt üdvös és szép mozgalom indult meg akkor, mikor tavaly megalkották a zeneegyletet. A zenéhez értő egyetemi hallgatók az idén is tömörültek. Ma volt az alakuló gyűlésük. E nemes törekvésű egyletnek szép számmal vannak pártfogó tagjai is, remélhető, hogy az egylet az idén ép oly szépen fog működni, a mint működött tavaly.” szöveggel hirdették további zenei működésüket azok az egyetemisták, akik jóformán kedvtelésből muzsikáltak és vállalták a nyilvános szereplést.

dec. 8. du. 4. óra, Központi szálló. Az Egyetemi hallgatók zene egylete estje. 1. Cherubini: „Ali Baba” nyitány nagy zenekarra, 3. Beliczay: Andante vonós zenekarra, 5. Offenbach: Orpheus az alvilágban, nagy zenekarra.¹¹⁵

Az „Ellenzék” rövid méltatása: „Az egyetemi hallgatók zene egyesülete évről évre javul, melynek fejlesztésében méltó elismerés illeti Meskó Aladár fiatal és tehetséges karmestert.”¹¹⁶ zavarba hozhat, hisz ugyanitt már kezdet előtt is Meskó Aladárt említették, mint karmestert.¹¹⁷ Miközben a zenekar fellépéseinek krónikái, ha említik a karmester nevét, akkor eddig Kacsóh Pongrác nevét olvashatjuk.

jan. 13. este 7 óra. Központi szálló emeleti termében. Az egyetemi kör estélye. 4. Kacsóh Pongrác zongorajátéka.¹¹⁸ A krónika csak három műsorszámról írt, így valószínű, elmaradt Kacsóh Pongrác fellépése.¹¹⁹

jan. 28. du. 4. óra. a kolozsvári zene-conservatorium saját helyiségében. Házi hangverseny: 9. Hummel: I. szeptett (I.). Szabó Matild (zg.), Farkas János (hg.), Tonházi Jakab (cello), Dr. Gámán József (gordon), Taubert Leo (fuvola),

¹¹³ Kolozsvár, 1893. szept.1.,

¹¹⁴ Kolozsvár, 1893. szept.25.

¹¹⁵ Kolozsvár, 1893. dec. 7., Ellenzék, 1893. dec. 7.

¹¹⁶ Ellenzék, 1893. dec. 9.

¹¹⁷ Ellenzék, 1892. okt. 26.

¹¹⁸ Kolozsvár, 1894. jan. 12.

¹¹⁹ Kolozsvár, 1894. jan. 14.

Kacsóh Pongrác (clarinet), Strachal Ferencz (tromb.)¹²⁰ „...a hegedű két ízben ingadozásától eltekintve kifogástalanul játszották végig...” a fellépők.¹²¹

Érdeemes itt megemlíteni azon kétoldali Kacsóh Pongrác-kéziratot, melynek címe: „*Magas hangok Clarinet fogásai. Összeállította Kacsóh*”. Bár dátum nincs rajta, de valószínűsíthető, hogy ebből az 1893-94. időszakból származik.¹²² A c-cisz-d és trilla-disz és trilla-e és -f hangok harmadik oktávbeli játszási lehetőségeit rögzítette benne a későbbi zeneszerző.¹²³

márc. 1. Redout. EKE-estély. Eredetileg a negyedik műsorszám „*Schubert: A hatalom, énekli Baróthi Jenőné, zongorán kíséri Kacsóh Pongrác*” volt.¹²⁴ Pár nappal később Baróthi Jenőné énekét Scheitz Vilmos dr. fogja kíséreni zongorán, második műsorszámként, Benedek Elek felolvasása után pedig ifj. Kállay András magyar népdalokkal való fellépésénél fog zongorázni Kacsóh Pongrác – a „véglegesen megállapított program” szerint.¹²⁵ A rendezők kalandja az énekesnővel ekkor mégsem zárult le, mert alig egy nappal később újra változtatott: Bonga (?): Angyalok dalát dr. Scheitz Vilmos (zongora) és Szerencsi Ede (gordonka) kíséretével fogja előadni.¹²⁶ Végül Kállay Andrásnak, a közönség kérésére, kétszer kellett ismételnie magyar dalait.¹²⁷

márc. 3. d. u. 4. ó. Vigadó. Virág-bazár első napja. Az előzetes hirdetés szerint a műsor 2. pontja Schumann: A két gránátos című dala lesz. László Zoltán úr énekét Kacsóh Pongrác úr kíséri zongorán.¹²⁸ Itt is a kivitelezés másként történt: az énekest végül Szász Zsombor kísérte zongorán...¹²⁹ Ugyanez nap délelőttjén matinéjukat hirdették a tanárjelöltek, melynek első – és zárszáma az egyetemi ifjúság műkedvelő zenekara szereplése volt. Előbbi egy immár ismeretlen mű, utóbbi, Suppé: „Szép Galathea”-jának nyitánya volt, melyet Meskó Aladár vezényletével adtak elő. Innentől immár bizonyos, hogy Kacsóh Pongrác helyett egyetemista társa irányította a zenekart.¹³⁰

¹²⁰ Kolozsvár, 1894. jan. 27.

¹²¹ Kolozsvár, 1894. jan. 30.

¹²² OSzK Zeneműtár Ms. mus. 12. 404

¹²³ Lelőhelye OSzK Zeneműtár Ms. mus. 12. 404

¹²⁴ Kolozsvár, 1894. febr. 20. A rendező bizottság tagjai között Kacsóh Pongrác is...

¹²⁵ Kolozsvár, 1894. febr. 26.

¹²⁶ Kolozsvár, 1894. febr. 27.

¹²⁷ Kolozsvár, 1894. márc. 2.

¹²⁸ Kolozsvár, 1894. márc. 2.

¹²⁹ Kolozsvár, 1894. márc. 5.

¹³⁰ u. o.

Ettől függetlenül, Kacsoh Pongrác szerepe az egyetemi ifjúság művelődési életében továbbra is figyelemre méltó. Az Egyetemi Kör majálisa előkészítéséhez rendező bizottságot hoztak létre, melynek tisztikarában ő is alelnök lett.¹³¹ Sajnos, a következő rektor, Felméri Lajos hirtelen elhunyt miatt,¹³² kegyeletből a május 23-ra tervezett rendezvényt későbbre halasztották¹³³ és visszafogottabb beszámoló is készült róla.¹³⁴ Közben lezárult a tanév és kihirdették az egyetemen, miként szokás volt, a Redout-ban és matinéében, a sikeres pályamunkákat és díjazásukat. A Mennyiségtan-természet-tan karnál a beérkezett kilenc pályamunka közül Kacsoh Pongrác 200 Frt-ot nyert, jóformán a legmagasabb összeget a díjazottak közül.¹³⁵

jún. 10. du. 3. óra. Az Unitárius főiskola díszterme. Az Unitárius Főiskola olvasó- és önképző egyletének rendezvénye. 5. Sipos Gábor hegedű: a) Wieniawski: Kuyawiak, b) Huber K.: Repülj fecském...zongorán kíséri Kacsoh Pongrác úr.¹³⁶ „Az ünnepély fénypontja volt Sipos Gábor hegedűjátéka... s a közönség minden lehető módon kifejezést adott tetszésének.”¹³⁷

1894/1895

Az Egyetemi Kör működése nehezebben indult be, mint az előző években, így alig az esztendő végén találkozunk megint Kacsoh Pongrác nevével.

nov. 24. A Kolozsvári Dal Kör estélye. 1. Huber K.: Fohász. Férfikar, zongorán kíséri Kacsoh Pongrác, harmóniumon Meskó Aladár. A krónika szerint: „Mind az öt pont szépen sikerült; a férfi kar által előadott „Fohász”-t pedig különös dicsérettel kell kiemelniük.”¹³⁸

dec. 2. Redout. Az Egyetemi tanárjelöltek matinéja. 8. Rolland: Berceuse, Walse lente. Előadja az egyetemi hallgatók vonószenekara.¹³⁹ „A megjelenteket Kacsóh Pongrácz matinéelnök pár meleg szóval üdvözölte, s köszönetet mondott

¹³¹ Kolozsvár, 1894. ápr. 19., ápr. 30.

¹³² Kolozsvár, 1894. máj. 22.

¹³³ Kolozsvári, 1894. máj. 23.

¹³⁴ Kolozsvár, 1894. máj. 29.

¹³⁵ u. o.

¹³⁶ Kolozsvár, 1894. jún. 9., jún. 11.

¹³⁷ u. o.

¹³⁸ Kolozsvár, 1894. nov. 20., nov. 26.

¹³⁹ Kolozsvár, 1894. nov. 26.

érdeklődésükért... Végezetül az egyetemi hallgatók vonószenekara adott elő néhány gondosan betanult darabot. Az összevágó játékért méltó dicséret illeti Kacsóh Pongráczot, ki értelmesen és elegánsan dirigált. A matiné sikere tehát teljes volt; a buzgó rendezők, élén Kacsóh Pongrácz elnökkel, meg lehetnek munkájukkal elégedve.”¹⁴⁰

dec. 6. Redout. Az Egyetemi Kör estéje. „2. Balázs Árpád és Sipos Gábor hegedültek, Kacsóh Pongrácz zongorán kísérte őket. Mind a három oly jeles műkedvelő; elég ha azt mondjuk, hogy ezúttal is úgy játsztak, ahogy szoktak.”

Az újévben Kacsóh Pongrácz folytatja vezető szerepét az egyetemi hallgatók között: a Kör majálisának táncestély bizottságát vezeti elnöki minőségben, amikor a testület április 20-án eldönti, hogy a rendezvényt május 22-én tartják meg.¹⁴¹ Valóban, aznap este 8 órai kezdettel a Lövöldében fogják megtartani és a majális élén továbbra Kacsóh Pongrácz elnök, Grátz Gusztáv, Óvári Elemér és Kozma Endre alelnökök állnak.¹⁴² Utólag a beszámoló megdicsérte a rendezőséget, megemlítve neveiket is. De ennél sokkal érdekesebb számunkra, hogy ez alkalommal a jelen lévők között megemlítik Óvári Iluskát. Sőt, Ákontz Micit és Ákontz Paulint. Közülük az előbbi lesz két év múlva dr. Viski László ügyvéd neje, később pedig Viski János Erkel Ferenc- és Kossuth-díjas zeneszerző édesanyja...¹⁴³

Rövidesen következett az egyetemi év zárünnepélye május 29-én, ezúttal a városháza nagy tanács termében,¹⁴⁴ mely alkalommal Kacsóh Pongrácz pályadíjnyertes 120 és 60 Ft.-ban részesült

1895/1896

Ősszel, az Egyetemi Kör estélyén, mely lényegében és kizárólag a táncról szólt, megint ott találjuk Ákontz Sándornét és az Ákontz lányokat.¹⁴⁵ A karácsonyi bazar műsorában végül Kacsóh Pongrácz fellépéséről is olvashatunk:

¹⁴⁰ Kolozsvár, 1894. dec. 3.

¹⁴¹ Kolozsvári 1895. ápr. 22.

¹⁴² Kolozsvár, 1895. máj. 14.

¹⁴³ Kolozsvár, 1895. máj. 22.

¹⁴⁴ Kolozsvár, 1895. máj. 27.

¹⁴⁵ Kolozsvár, 1895. dec. 4.

dec. 16. 5 óra, Redout. a karácsonyi bazár zárónapja. 2. „Szeretlek”, dal Griegtől, éneklő Schlauf Bella kisasszony, zongorán kíséri Kacsóh Pongrácz úr.¹⁴⁶

A szokásos siker most sem maradt el.¹⁴⁷ A tanév második fele valószínű a záróvizsgákra való előkészületekkel telt el, majd a tanévzárás ünnepe következett, mely alkalommal Kacsóh Pongrácz neve, bizonyára már nem is pályáztatva, már nem került említésre.¹⁴⁸

Tanulmányait a kolozsvári Ferencz József Tudomány Egyetem mennyiség-teremtés karán Summa cum Laude minősítéssel fejezte be.¹⁴⁹ Az itteni tíz év döntő volt Kacsóh Pongrácz zenei képességeinek kifejlesztésére. Elsősorban a különböző hangszereken való nyilvános előadásra alkalmas képességek megszerzését bizonyította, de ennél korább, már 18 évesen hangszerelésben is megtette az első lépéseket. A brácsán, fuvolán, klarinéton, zongorán otthonosan előadó fiatal érthető módon a zenekar felé fordult. Előbb a színházi zenekar tagja, majd alapítva is saját társadalmi közegében egy ilyen együttest, vezényli is azt. Ennek sikerét bizonyítja számtalan társadalmi szereplése és elfogadottsága, sok méltató krónikája.

Kolozsvár később sem feledte azt a fiatalembert, aki itt léte alatt már elismertséget nyert és alkalom szerint, vissza is hívta az immár sikeres zeneszerzőt. De ez már egy más értekezés tárgya.

Kacsóh Pongrácz

¹⁴⁶ Kolozsvár, 1895. dec. 14.

¹⁴⁷ Kolozsvár, 1895. dec. 17.

¹⁴⁸ Kolozsvár, 1896. máj. 29.

¹⁴⁹ A doktori szigorlatok új rendje 1893. január 1-től lépett életbe. V. ö. Kolozsvár, 1893. febr. 1.